

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
АГРОБІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Спеціальність 206 «Садово-паркове господарство»

Допускається до захисту

Зав. кафедри садово-паркового господарства

М.М.М. д-р с.-г. наук А.Б. Марченко

« 11 » 12 2023 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**Особливості об'ємно-просторової композиції,
склад дендрофлори парку-пам'ятки «Томилівський»
та пропозиції щодо оптимізації насаджень і благоустрою території**

Виконав **Ярмола Максим Анатолійович** Ярмола

Керівник доцент Олешко О.Г. Олешко

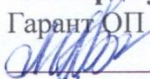
Рецензент К.Б.Н. Левандовський С.М.

Я, Ярмола Максим Анатолійович, засвідчую, що кваліфікаційну роботу виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності.

Біла Церква - 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
АГРОБІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Спеціальність 206 «Садово-паркове господарство»

Затверджую
Гарант ОП
 д-р с.-г. наук А.Б. Марченко
« 11 » _____ 12 _____ 2023 року

**ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу здобувачу
Ярмолі Максиму Анатолійовичу**

Тема: **Особливості об'ємно-просторової композиції,
склад дендрофлори парку-пам'ятки «Томилівський»
та пропозиції щодо оптимізації насаджень і благоустрою території**

Затверджено наказом ректора № 19576 Віу 8.06.2023
Термін здачі студентом готової кваліфікаційної роботи в деканат: до «01»12 2023 р.

Перелік питань, що розробляються в роботі.

- провести літературний аналіз історії створення парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та їх функціонування як об'єктів природно-заповідного фонду;
- охарактеризувати природні умови зростання деревних рослин на дослідженому об'єкті;
- дослідити об'ємно-просторово композицію парку-пам'ятки здійснити аналіз видового дендрорізноманіття
- виконати розподіл за життєвими формами, визначити походження та екологічні особливості видів;
- розробити заходи щодо оптимізації насаджень та вдосконалення благоустрою території парку.

Календарний план виконання роботи

Етап виконання	Дата виконання етапу	Відмітка про виконання
Огляд літератури	01.10.2022 - 01.03.2023	Виконано
Методична частина	01.03.2023 - 01.04.2023	Виконано
Дослідницька частина	01.04.2023 - 01.10.2023	Виконано
Оформлення роботи	01.10.2023 - 01.12.2023	Виконано
Перевірка на плагіат	01.12.2023 - 05.12.2023	Виконано
Подання на рецензування	05.12.2023	Виконано
Попередній розгляд на кафедрі	07.12.2023	Виконано

Керівник кваліфікаційної роботи _____

Олешко О.Г.

Здобувач _____

Ярмола М.А.

Дата отримання завдання « 15 » вересня 2022 р.

РЕФЕРАТ

Ярмола М. Особливості об'ємно-просторової композиції, склад дендрофлори парку-пам'ятки «Томилівський» та пропозиції щодо оптимізації насаджень і благоустрою території

За поданою тематикою дослідження був проведений огляд літератури. Проаналізовано проектні та картографічні матеріали по проведенню реконструкції парку-пам'ятки.

Проведений ландшафтний аналіз території парку. Встановлено, що рельєф території парку представлений рівниною, а ухил поверхні не перевищує 1%. Також в ході дослідження території була проведена інвентаризація зелених насаджень за результатами якої вставлено, що більшість наявних рослин є занедбанними через відсутність догляду. Є потреба в доповненні існуючого асортименту і заміні деяких старих видів.

У ході роботи були використані методи аналізу закордонного та вітчизняного досвіду облаштування, реконструкції, озеленення парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.

Зроблений певний висновок, що парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва – це найбільш цінні зразки садово-паркового будівництва, які використовуються для естетичних, наукових, природоохоронних, оздоровчих та виховних потреб.

В даній роботі розроблені заходи щодо оптимізації насаджень, а також вдосконалення благоустрою території парку.

Подані проектні пропозиції запропоновані для реалізації.

Кваліфікаційна робота магістра містить 82 сторінок, 20 таблиць, 9 рисунків, список використаних джерел із 47 найменувань, 6 додатків.

Ключові слова: парк-пам'ятка, благоустрій, зелені насадження, озеленення, об'ємно-просторова композиція, дендрофлора.

ANNOTATION

Yarmola M. Features of the volumetric and spatial composition, composition of the dendroflora of the Tomylivskyi monument park and proposals for optimizing plantings and beautification of the territory

A review of the literature was conducted on the given topic of the study. Project and cartographic materials for the reconstruction of the landmark park were analyzed.

A landscape analysis of the park territory was carried out. It was established that the relief of the park territory is represented by a plain, and the slope of the surface does not exceed 1%. Also, during the study of the territory, an inventory of green spaces was conducted, according to the results of which it was inserted that most of the available plants are neglected due to lack of care. There is a need to supplement the existing assortment and replace some old types.

In the course of the work, the methods of analysis of foreign and domestic experience of arrangement, reconstruction, greening of parks-monuments of horticultural art were used.

A certain conclusion was made that parks are monuments of horticulture works of art are the most valuable examples of garden and park construction, which are used for aesthetic, scientific, nature conservation, health and educational purposes.

In this work, measures have been developed to optimize plantings, as well as to improve the improvement of the park territory.

The submitted project proposals are proposed for implementation.

The master's qualification work contains 82 pages, 20 tables, 9 figures, a list of used sources from 47 names, 6 appendices.

Key words: landmark park, beautification, green spaces, greening, volume-spatial composition, dendroflora.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	9
1.1. Характеристика парків-пам'яток садово-паркового мистецтва як об'єктів природно-заповідного фонду	9
1.2. Історичний аналіз будівництва старовинних парків в Україні та проблеми їх реконструкції.....	12
РОЗДІЛ 2. ПРИРОДНІ УМОВИ РОЗТАШУВАННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТУ, МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	22
2.1. Рельєф, ґрунтови, кліматичні умови Білоцерківського району.....	22
2.2. Характеристика об'єкта досліджень	23
2.3. Матеріали і методи дослідження	24
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄМНО-ПРОСТОРОВОЇ КОМПОЗИЦІЇ, СКЛАД ДЕНДРОФЛОРИ ПАРКУ-ПАМ'ЯТКИ «ТОМИЛІВСЬКИЙ»	26
3.1. Об'ємно-просторова композиція парку-пам'ятки «Томилівський»	26
3.2. Склад дендрофлори парку-пам'ятки «Томилівський»	29
РОЗДІЛ 4. ПРОЄКТНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ОПТИМІЗАЦІЇ НАСАДЖЕНЬ І БЛАГОУСТРОЮ ТЕРИТОРІЇ ПАРКУ-ПАМ'ЯТКИ «ТОМИЛІВСЬКИЙ»	45
4.1. Обґрунтування проектних пропозиції щодо оптимізації зонування і благоустрою території	45
4.2. Підбір асортименту для оптимізації насаджень парку-пам'ятки «Томилівський»	52
4.3. Розранок загальної вартості проєкту	57
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	71
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Актуальність відновлення парків в Україні і, особливо, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва обумовлена низкою причин. Значна частина парків-пам'яток садово-паркового мистецтва створювалася в ХІХ або в першій половині ХХ століття і за цей час садово-паркові композиції зазнали істотних змін, а значна частина дерев, особливо екзотичних, відмерла в силу об'єктивних і суб'єктивних причин. Фінансування цих об'єктів було недостатнім для кваліфікованого догляду за насадженнями та іншими конструктивними елементами парків. Значна частина парків, територія яких знаходиться в межах населених пунктів у віданні місцевих рад, не мають кваліфікованого персоналу для належного утримання цих об'єктів. А парки, що знаходяться у віданні державних підприємств лісового господарства утримуються як лісові масиви природо-заповідного фонду без урахування їх ландшафтної і естетичної цінності.

Реконструкція парків-пам'яток садово-паркового мистецтва – відповідальне і складне завдання, вирішення якого передбачає залучення широкого кола фахівців і практиків садово-паркового будівництва. В Україні ще триває вивчення і методологічне розроблення питань реконструкції, реставрації та консервації парків, що мають статус пам'яток садово-паркового мистецтва. Це пов'язано із складністю та унікальністю самих об'єктів та обмеженим характером відновлюваних робіт. В останні кілька десятиліть мають місце зміни клімату викликані глобальним потеплінням, що неминуче впливає на ріст і розвиток рослин та суттєво ускладнює роботи з реконструкції парків.

Враховуючи накопичений значний досвід реконструкції дендропарків та парків-пам'яток, який висвітлений в ряді наукових публікацій [12, 23, 28]., встановлено, що відсутність даних відносно складу і стану дендрофлори парків та науково розроблених і реалізованих заходів щодо догляду та цілеспрямованих реконструктивних заходів є однією із головних причин

деградації багатьох дендропарків та руйнування пам'яток садово-паркового мистецтва.

В цих умовах досвід дослідження об'ємно-просторову композиції парку-пам'ятки «Томилівський» та аналізу складу дендрофлори з метою розроблення проектних пропозицій з реконструкції парку-пам'ятки має практичне значення для накопичення практичного досвіду реконструкції інших подібних садово-паркових об'єктів.

Мета роботи: на основі дослідження об'ємно-просторову композиції парку-пам'ятки «Томилівський» та аналізу складу дендрофлори розробити проектні пропозиції щодо реконструкції насаджень та території в світлі збереження автентичності парку як об'єкту природно-заповідного фонду Київщини.

Завдання :

- провести літературний аналіз історії створення парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та їх функціонування як об'єктів природно-заповідного фонду;
- охарактеризувати природні умови зростання деревних рослин на дослідженому об'єкті;
- дослідити об'ємно-просторову композицію парку-пам'ятки здійснити аналіз видового дендрорізноманіття
- виконати розподіл за життєвими формами, визначити походження та екологічні особливості видів;
- розробити заходи щодо оптимізації насаджень та вдосконалення благоустрою території парку.

Об'єкт дослідження – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення «Томилівський».

Предмет дослідження – оптимізація деревно-кущового ярусу насаджень, реконструкція дорожно-алейної мережі, встановлення утилітарних і декоративних малих архітектурних форм.

Апробація.

Результати досліджень та основні положення дипломної роботи доповідались і обговорювались на Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених «Інновації у садово-парковому господарстві України» (м. Біла Церква, 1 листопада 2023 р.).

А також висвітлені у **фаховій статті** :

1. Підсумки інвентаризації дендрофлори та оцінка стану насаджень парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Томилівський»/ Роговський С.В., Іщук Л.П., Струтинська Ю.В., Ярмола М.А., Круцілов А.І.//Агробіологія. Науковий збірник Білоцерківського національного аграрного університету:збірник наукових праць. Біла Церква, 2023, частина 1.С.215-229 doi: 10.33245/2310-9270-2023-179-1-215-229 (Додаток А.)

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кучерявий В. П. Озеленення населених місць: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Володимир Панасович Кучерявий. Львів: Світ, 2005. 456 с.
2. Закон України “Про природно-заповідний фонд України” від 16.06.1992 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
3. Косаревський І. О. Парки України (прийоми створення паркового пейзажу). К. : Держбудвидав УРСР, 1961. 116.
4. Рубцов Л. І. Деревя і куші в ландшафтній архітектурі. Довідник. К.: Наукова думка, 1977. 272 с.
5. Криворучко Д.М. Олександрія. К.: Будівельник, 1979. 96 с.
6. Косенко І.С., Храбан Г.Ю., Мітін В. В. & Гарбуз В.Ф. Дендрологічний парк Софіївка. К.: Наукова думка, 1996. 187 с.
7. Короткий довідник архітектора: Ландшафтна архітектура / за ред. І. Д. Родічкіна. К.: Будівельник, 1990. 336 с.
8. Родічкін І.Д.& Родічкіна О.І. Старовинні маєтки України: книга-альбом. К., 2005. 384 с.
9. Косенко І.С., Іщук Л.П., Білик О. В. & Вегера Л.В. Сучасний стан деревних насаджень Леськівського парку на Черкащині. Будівництво і реконструкція ботанічних садів і дендропарків в Україні: матеріали наукової конференції. Сімферополь: Таврійський Національний університет, 2006. С. 61-64.
10. Косенко І. С., Іщук Л. П., Білик О. В. & Вегера Л.В. Історія будівництва, сучасний стан і проблеми збереження маєтку Даховських на Черкащині. Старовинні парки і ботанічні сади – наукові центри збереження біорізноманіття та охорона історико-культурної спадщини: матеріали Міжнародної наукової конференції. Київ: Академперіодика, 2006. С. 99–102.
11. Вегера Л.В., Білик О. В. & Іщук Л.П. Історична довідка, сучасний стан та проблеми збереження Синицького дендропарку на Черкащині. Старовинні парки і ботанічні сади: проблеми та перспективи

- функціонування: матеріали III Міжнародної наукової конференції присвяченої 215-річчю парку «Олександрія». (29 вересня – 3 жовтня 2008 р., м. Біла Церква). Біла Церква, 2008. С. 34 – 37.
12. Косаревська Р. О. Семіотична реконструкція архітектурно-пейзажної композиції Уманського царициного саду (частина 1). *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2014. Випуск 36. С. 84-98.
13. Кучерявий В.П., Дудин Р. Б. & Левусь Т.М. Особливості реконструкції, реставрації та консервації історичного парку “Високий Замок”. Старовинні парки і ботанічні сади – наукові центри збереження біорізноманіття та охорона історико-культурної спадщини: матеріали Міжнародної наукової конференції. К.: Академперіодика, 2006. С. 111-114.
14. Кучерявий В. П. Ландшафтна архітектура. Львів:Новий світ-2000, 2018. 512 с.
15. Генік Я.В., Дида А.П., Марутяк С. Б. & Хміль І.В. Ґрунтовий покрив парку «Високий Замок» та заходи з його охорони і підвищення продуктивності. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. Вип. 18.12. С. 153-157.
16. Генік Я. В., Дудин Р. Б., Дида А. П., Марутяк С. Б. & Каспрук О. І. Трансформаційні процеси в лісопаркових і паркових насадженнях урбанізованих екосистем заходу України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. Вип. 27(10). С. 9-15.
17. Дудін Р.Б., Роговський С.В., Крупа Н.М. Консервація, реставрація та реконструкція садово-паркових об’єктів. Львів: Новий Світ-2000, 2021. 258 с.
18. Роговський С.В. & Кушнір А. І. Організація ландшафтних рубок у старовинних парках та ботанічних садах України. *Науковий вісник НАУ*, 2006. № 96. С. 292-299.
19. Роговський С. В. До питання про методикку інтегрального визначення цінності насаджень у паркових ландшафтах. *Наукові записки*

- Тернопільського НПУ ім. В. Гнатюка. Серія Біологія. 2007, №2 (32). С. 12-17.*
- 20.Роговський С. В. Інтродукційна оптимізація ландшафту Великої галявини дендропарку «Олександрія». *Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.05. С. 72-87.*
- 21.Роговський С. В. Методика визначення відновної вартості дерев у зелених насадженнях населених місць. *Науковий вісник НЛТУ України. 2016, Вип. 26.4; С.45-50.*
- 22.Роговський С. В. Іщук Л. П., Струтинська Ю. В., Ярмола М. А. & Круцілов А. І. Підсумки інвентаризації дендрофлори та оцінка стану насаджень парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Томилівський». *Агробіологія. 2023, №1. С. 215-229.*
- 23.Majdecki L., *Ochrona i konserwacja zabytkowych założeń ogrodowych, Warszawa, 1993. 342 s.*
- 24.Majdecki L.& Majdecka-Strzeżek A., *Historia ogrodów, Od starożytności po barok. T. 1. Warszawa, 2007. 430 s.*
- 25.Król M.A., *Ewolucja regulacji prawnej w zakresie ochrony różnorodności biologicznej w Polsce [w:] Prawo ochrony środowiska, red. M. Górski, Warszawa, 2021.P. 672.*
- 26.Rewaloryzacja zabytkowych parków – przykłady działań jednostek samorządu terytorialnego na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczego województwa łódzkiego. Redakcja naukowa dr Iwona Wieczorek.Narodowyinstytutsmorsaduterytorialnego.Lodz, 2021. 171 s. URL.:<https://www.ville-vichy.fr/agir2035/renovation-du-parc-des-sources>
- 27.Zachariasz A., *Dwór polski – problemy rewaloryzacji ogrodów, [w:] Dwór polski: zjawisko historyczne i kulturowe, red. L.J. Kajzer, Kielce, 2008. T.7 P.338-357*<https://odk.pl/dwor-polski-zjawisko-historyczne-i-kulturowe-t-9,10255.html/>
- 28.Rewaloryzacja zabytkowych parków – przykłady działań jednostek samorządu terytorialnego na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczego województwa

łódzkiego. Redakcja naukowa dr Iwona
Wieczorek. Narodowy Instytut Morsadterytorialnego. Łódź, 2021. 171 s.
URL.: <https://www.ville-vichy.fr/agir2035/renovation-du-parc-des-sources>

29. Zachariasz A., Dwór polski – problemy rewaloryzacji ogrodów, [w:] Dwór polski: zjawisko historyczne i kulturowe, red. L.J. Kajzer, Kielce, 2008. T.7 P.338-357 <https://odk.pl/dwor-polski-zjawisko-historyczne-i-kulturowe-t-9,10255.html/>
30. Dix Brian The reconstruction of historic parks and gardens in the context of climate change. From the book [Historische Gärten und Klimawandel](#) 2020. URL.: <https://doi.org/10.1515/9783110607772-030/>
31. Dix Brian Wykorzystanie archeologii w konserwacji zabytkowych parków i ogrodów. Using archaeology in the conservation of historic parks and gardens. In: *Ochrona Zabytków* 2016. 69.1 (268). 93-103
32. White Jenifer. Growing with climate change – planning adaptation in parks and gardens. *Conservation Bulletin* 2008. 57.P. 14–15.
33. White. Jenifer. Conserving historic parks and gardens in a changing climate. In: *Gardens & landscapes in historic building conservation*. Ed. by Marion Harney. Chichester: John Wiley & Sons Ltd, 2014. P. 207–218.
34. English Heritage. *Climate Change and the Historic Environment*. London: English Heritage 2008. URL.: <https://www.rbkc.gov.uk/pdf/73%20Climate%20Change%20and%20the%20Historic%20Environment%202008.pdf/>
35. Косаревський І. О. Парки України: прийоми створення паркового пейзажу. Академія будівництва і архітектури УРСР, Інститут теорії, історії архітектури та будівельної техніки. К.: Держ. вид-во літерат. з будів-ва і архітек. УРСР, 1961. 176 с.
36. Бондар Ю.А., Абесінова Н. П., Нікітіна Е. Н., Сахаров А. Ф. Ландшафтна реконструкція міських садів и парків. К.: Будівельник, 1982. 60 с.

37. Сидорук Т. М. Трав'янисті багаторічні рослини відкритого ґрунту Національного дендрологічного парку «Софіївка». За ред. І.С. Косенка. Умань: УВПП, 2007. 122 с.
38. Закон України Про природно-заповідний фонд України. *Відомості Верховної Ради України*, 1992, № 34. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text/>
39. Закон України Про охорону навколишнього природного середовища. *Відомості Верховної Ради України*, 1991, № 41. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
40. Державні Будівельні Норми України Б.2.2-12:2019 Планування і забудова територій. URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/b_2_2_12/1-1-0-1802
41. Дендрофлора України. Дикорослі і культивовані дерева і кущі. Голонасінні: Довідник. М. А. Кохно, В. Ш. Гордієнко, Г. С. Захаренко та ін. К.: Фітосоціоцентр, 2001. 207 с.
42. Дендрофлора України: дикорослі і культивовані дерева та кущі. Покритонасінні. Ч1./ за ред. М.А. Кохна. К.: Фітосоціоцентр, 2002. 448 с.
43. Дендрофлора України: дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покритонасінні. Ч.2 / за ред. М.А. Кохна та Н.М. Трофименко. К.: Фітосоціоцентр, 2005. 716 с.
44. Bruns Pflancen: Catalog of garden plants 2018-2019. 2018. 1207 pp.
45. AutoCAD 2020. URL: https://balka-book.com/ua/autocad_autocad_civil-50/autocad_2020_polnoe_rukovodstvo-128465
46. Rialtime Landscaping Architect, 2018. URL: <https://relizua.com/besplatnaya-multimedia/2430-realtime-landscaping-architect.html>
47. Іщук Л.П., Олешко О.Г., Черняк В.М. & Козак Л.А. Квітникарство. За ред. канд. біол. наук Л.П. Іщук. Біла Церква, 2014. 292 с.